

EL FONS XICART A L'ARXIU HISTÒRIC DEL COAC

Rosa Maria Gil
Gemma Domènech

INTRODUCCIÓ

En aquest principi de segle la imatge ha esdevingut un valor en alça en tots els camps, també en el de la història: l'historiador ha vist com la fotografia esdevenia un testimoni capdal per conèixer la història dels últims cent anys.

És en aquest marc, que cal reconèixer la importància del arxius fotogràfics com a fideïcomissaris d'aquesta font de memòria col·lectiva, assegurant-ne la seva conservació tot posant-la al servei de la comunitat. Per tant, ens felicitem de poder presentar l'ingrés a l'Arxiu Històric de la Demarcació de Girona del Col·legi d'Arquitectes d'un fons fins ara inèdit, per alguns considerat perdut: la col·lecció de fotografies de Joan Xicart. Durant la catalogació de les 1358 imatges que el configuren, hem recorregut el llarg camí que va del desconeixement absolut del seu autor, i del context d'on varen sorgir les imatges, fins arribar a la recuperació per a la història de la fotografia i de l'excursionisme científic català d'una figura com Joan Xicart i Rigual, que se'ns ha revelat com un dels fotògrafs destacats en el primer terç del segle XX.

L'Arxiu Històric de la Demarcació de Girona del Col·legi d'Arquitectes custodia, a banda de la documentació generada pel propi Col·legi, un important volum de fons relacionats amb l'arquitectura i les arts en general, que el converteixen en un centre especialitzat en arquitectura i urbanisme a les comarques de Girona. En gairebé trenta anys d'existència, ha aconseguit aplegar documentació molt diversa. Més de 9000 plànols, datats entre 1880 i l'actualitat; prop de 2500 reproduccions de cartografia històrica, recollides als arxius d'arreu d'Europa; gairebé 6000 fitxes de recerca sobre edificis de la Demarcació; una vintena de fons professionals d'arquitectes dels segles XIX i XX –Rafael Masó, Jeroni Martorell, Josep Claret, Ricard Giralt Casadesús, Joan Roca Pinet, Isidre Bosch i Pelayo Martínez, entre d'altres–; i un fons de 32000 imatges en diversos suports, datades entre 1900 i l'actualitat. És precisament aquest Arxiu d'Imatges una de les seccions més desconegudes del nostre arxiu.

EL FONTS XICART A L'ARXIU HISTÒRIC DEL COAC

EL FONTS

Des de l'any 1997 l'Arxiu Històric de la Demarcació de Girona del COAC custodia el Fons d'imatges Joan Xicart, que va ser adquirit a la mort de Joaquim Xicart Barceló (Amer, 1991), fill del fotògraf. Aquest fons està integrat per un conjunt de 1358 positius estereoscòpics sobre vidre, que es poden datar entre els anys 1900–1950. Tot i el seu volum, aquest no és un fons íntegre. És coneguda la destrucció d'una part important de la col·lecció, per part de Joaquim, el fill del fotògraf. A més, durant els recents treballs de catalogació, hem pogut localitzar imatges de Joan Xicart en mans de la família – encara pendents d'inventariar– i a l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, on es custodien 34 fotografies del Monestir de Sant Joan de les Abadesses.

El Fons Xicart va ingressar a l'Arxiu Històric del COAC desproveït de tota documentació relativa a l'autoria, àmbit cronològic i temàtic, procedència, etc. Aquest fet, derivat de les circumstàncies en què es va produir la venda per part dels hereus indirectes del fotògraf, ha complicat la intervenció arxivística sobre el fons. Els treballs d'inventari i catalogació s'han allargat durant més d'un any, però finalment s'han assolit els objectius: identificar el fotògraf, establir la datació de les imatges, identificar-ne el contingut, i finalment reconstruir el periple viscut fins arribar al nostre arxiu. Peça clau per aconseguir aquests objectius va ser la pista facilitada per les mateixes imatges, que amb els seus continguts revelaven una possible vinculació al Centre Excursionista de Catalunya, institució capaç de donar suport als grans viatges alpins retratats per Xicart. Aquesta intuïció es va confirmar amb escreix al documentar la importància de Xicart en l'entitat, juntament amb la feliç troballa de la publicació d'un nombre important de les imatges del fons en els butlletins del Centre. Fonamental va ser també, localitzar els descendents de Joan Xicart, als quals volem agrair l'amabilitat que ens han dispensat, i que amb les dades biogràfiques aportades han permès la identificació d'una part important del fons, especialment aquelles fotografies de caire més familiar.

Paral·lelament als treballs de descripció i documentació de les imatges, s'ha procedit a la instal·lació dels originals, en suport vidre i format estereoscòpic, en les corresponents

capses de conservació. Per facilitar la consulta d'aquest fons, s'ha considerat convenient digitalitzar les plaques, i incorporar la imatge digital a la base de dades de l'arxiu en format Filemaker.

EL FOTÒGRAF

Joan Xicart i Rigual (1878-1954). Esbós Biogràfic

Joan Xicart i Rigual, nascut a Barcelona el 18 d'octubre de 1878, és el gran dels onze fills de Pere Xicart i Rosa Rigual, propietaris d'una matalasseria al carrer del Pi que proveïa a la noblesa barcelonina. Com els seus germans, Joan continuarà l'ofici familiar. Si bé en un primer moment treballa en el taller del pare, aviat, però, cap a 1911, decideix obrir un negoci propi en una zona aleshores en expansió i creixement, l'Eixample. Juntament amb la seva dona, Antònia Barceló Cabré (d'origen mallorquí, però veïna de la plaça del Pi) i els seus dos fills, Joaquim (nascut l'any 1902) i Carmen (nascuda el 1904), s'instal·la en el núm. 103 de Rambla Catalunya on obre una tapisseria dedicada a la venda de teles i a la confecció de coixins, cortines, etc..

El tarannà treballador i innovador de Joan Xicart fa que el negoci prosperi ràpidament fins a esdevenir proveïdor d'alguns dels teatres de la ciutat i de les classes benestants del barri. Però, més enllà del seu ofici, Joan Xicart era un home culte, de formació autodidacte i amb una important biblioteca. El seu interès per la cultura i l'art queda de manifest en la seva botiga de Rambla de Catalunya, projectada en estil art-déco i de la qual encara són visibles restes en l'establiment actual.

A banda dels viatges, que sovint feia per negocis a París i altres punts d'Europa, la gran afecció de Joan Xicart era la fotografia. Disciplina que desenvolupa a redós de dues entitats: el Centre Excursionista de Catalunya, on ingressa a finals de 1919, i l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, de la qual és membre fundador l'any 1923.

Com en tantes famílies, la Guerra Civil suposa per a Joan Xicart i la seva família un trencament important. El seu fill, Joaquim, treballa d'agent de duanes per a la Generalitat republicana i al final de la guerra passa a França, entrant en contacte amb

destacats membres de l'exili català. A la filla, Carmen, casada amb Antonio Seseña, l'esclat de la guerra la sorprèn a Salamanca a casa dels sogres, i no podrà reunir-se amb el marit, que s'havia quedat a Barcelona, i la resta de la família fins al final de la guerra.

Igualment difícils varen ser els anys de la postguerra. Xicart s'aboca a la botiga perquè el panorama polític i econòmic de Catalunya no permetia continuar amb les activitats culturals i de lleure que havien estat habituals. El Centre Excursionista de Catalunya veu molt minvada la seva activitat, els viatges a l'estranger esdevenen impossibles, i l'únic esbarjo que es permetia el fotògraf eren les estades amb la família a Teià.

Joan Xicart mor a Barcelona l'any 1954. Tot i que en els últims anys segueix vinculat al Centre Excursionista de Catalunya i a l'Agrupació Fotogràfica, el llegat material del fotògraf resta en mans de la família fins a la mort l'any 1991 del seu fill i hereu, Joaquim Xicart Barceló.

Joan Xicart, fotògraf. El Centre Excursionista de Catalunya i l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya

L'any 1919 Joan Xicart ingressa com a soci en el Centre Excursionista de Catalunya, entitat que li proporcionarà l'entorn idoni per poder desenvolupar la seva gran passió: la fotografia. A la Secció de Fotografia Xicart trobarà els companys (Nonell, Blasi i Marimon, entre d'altres) i la infraestructura necessària per poder emprendre les excursions i viatges que l'acosten al patrimoni artístic i natural que vol conèixer i retratar.

La vinculació de Joan Xicart amb el Centre Excursionista de Catalunya va més enllà de la de soci. L'any 1922, entra a formar part de Junta Directiva de la Secció de Fotografia com a vocal, càrrec que repetirà en les Juntes dels anys 1924 i 1925. Les seves responsabilitats a l'entitat s'amplien l'any 1926 quan és nomenat Director de Laboratori a la Secció. A més, a finals de l'any 1927, Joan Xicart és designat delegat i representant del CEC en la Secció de Fotografia i Cinematografia de l'Exposició Universal de Barcelona, que se celebrarà l'any 1929. Aquests lligams amb el Centre Excursionista de Catalunya depassen l'àmbit de la fotografia, està documentat com l'any 1923 participa en la millora del Xalet d'Ull de Ter confeccionant gratuïtament els matalassos, i el juliol

de 1928, juntament amb Gausachs, Bergues i Comella, s'encarrega de condicionar el saló de sessions del Centre.

Com ja avançàvem, aquesta relació de Joan Xicart amb la Secció de Fotografia del Centre Excursionista de Catalunya, ha permès la identificació de moltes de les imatges conservades en el nostre arxiu. En els llibres d'Actes de la Secció es pot resseguir la seva activitat a l'entitat, i a la Fulla de la Secció fotogràfica i en els Butlletins del Centre, sovint retrobem publicades les fotografies que actualment integren el Fons Xicart de l'Arxiu del COAC. Aquestes, juntament amb les cròniques de les excursions, permeten ubicar en l'espai i en el temps una gran part del fons estudiat. Així per exemple, i entre moltes d'altres informacions, sabem que l'octubre de 1921 i el novembre de 1922, el Centre exposa les fotografies de Joan Xicart captades a Mallorca; que el 15 d'abril de 1923, presenta una projecció de vistes d'Alemanya; que l'any 1926, amb els senyors Comella i Parés du a terme una expedició a la *Mer de Glace*; i que l'any 1948, porta a terme una projecció de diapositives amb el títol "*Por tierras de Francia*".

Paral·lelament a la llarga i estreta relació mantinguda amb el CEC, Joan Xicart desenvolupa la seva faceta com fotògraf a redós d'una altra entitat: l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, de la qual n'és membre fundador l'any 1923. Ara com ara, cal reconèixer que no ens ha estat possible resseguir amb precisió el paper que va tenir Xicart en aquesta institució. Amb tot, sabem que l'any 1930 passa a la Categoria d'Honor de l'Agrupació en la secció de Fotografia Estereoscòpica, i que el 1934, adscrit a l'Agrupació, obté una medalla al Saló de Luxemburg. Reconeixements que s'afegeixen als guardons obtinguts per Joan Xicart en les diverses edicions del Premi Catalunya, convocat pel Centre Excursionista. L'any 1926, guanya la Medalla d'Argent amb una col·lecció que porta per lema *Betracà*. L'any següent, la Medalla d'Or amb la col·lecció *Majòrica*. I el 1929, rep el premi Obra Artística amb la fotografia *Bromoli*.

LES IMATGES

La recuperació i l'estudi d'una col·lecció de fotografies permet sempre diverses lectures, totes d'igual rellevància. El valor intrínsec de la peça original, que després de

moltes vicissituds arriba als nostres dies com a testimoni d'una cultura material avui desapareguda. El valor documental que aporta cadascuna de les imatges pel seu contingut iconogràfic, com a instantània del passat. L'aproximació al seu autor mitjançant l'anàlisi dels temes escollits en el conjunt de la col·lecció, que ens parlen dels interessos i valors del fotògraf i de la societat en la que va viure.

Així doncs, l'estudi de les 1358 fotografies que integren el fons d'imatges Joan Xicart revelen els interessos del fotògraf i del seu temps. Els temes que hi apareixen són els propis de l'època: la descoberta del país i la recuperació del patrimoni. No hi falten les imatges de Núria, les dels principals cims del Pirineu, ni les dels conjunts monumentals més emblemàtics de Catalunya: Poblet, Santes Creus, Sant Cugat del Vallès, etc. Però, aquest afany de descoberta i aquest interès pel patrimoni, en el cas de Xicart, va més enllà de les nostres fronteres, animant-se a recórrer les rutes alpines acabades d'establir per a l'excursionisme i retratant ciutats europees com Berlín o París, autèntics símbols de la modernitat. Una preocupació per estar al dia que té el seu màxim exponent en els reportatges de l'Exposició de la Houille Blanche et Tourisme de Grenoble de 1925, o de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1929. Però, com tot fotògraf, Joan Xicart no deixa passar l'oportunitat de retratar el seu entorn més proper; sovintegen les imatges dels fills, especialment practicant els nous esports d'hivern, i de les nétes durant les vacances.

En darrera instància, les imatges de Joan Xicart ens ofereixen un retrat d'aquella petita burgesia il·lustrada que, fins a l'esclat de la Guerra Civil, recorria el país a la redescoberta del nostre patrimoni i alhora viatjava per tot Europa com a símptoma de modernitat. Retrat que compta amb el valor afegit de la qualitat artística del seu autor, com avalen els guardons i premis obtinguts al llarg de la seva vida.

Peu per les fotografies:

27561 – La Torre Eiffel i un pavelló de l'Exposició Universal de París de 1889 (França). Primer terç del segle XX.

27114 – Grup d'esquiadors a les pistes de Bagnères de Luchon (França). Entorn a 1922.

27884 – Vista de Palma amb la Catedral i el Palau de l'Almudaina. Entorn a 1922.

27088 – Refugi del Col d'Izoard a Brunissard (Arvioux – França). Entorn a 1926.

27594 – Claustre de la Catedral d'Elna (França). Abril de 1928.

28116 – Vista nocturna del Palau Nacional durant l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1929.